

9. Тоцька О. Л. Інтегральний показник інвестування в економіку України / О. Л. Тоцька // Економічний форум. – 2011. – № 3. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua>.

Рецензенти:

Ткачук І.Г. – доктор економічних наук, професор Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаника;

Криховецька З.М. – кандидат економічних наук, доцент Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаника.

УДК 338.48

ББК 65.43

Орлова В.В.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ ПРОГНОЗІВ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
Міністерство освіти і науки, молоді та
спорту України,
Інститут туризму,
76000, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57

Анотація. Описано специфіку прогнозування розвитку туристичної галузі на перспективу з урахуванням факторів ризику.

Ключові слова: туристична галузь, прогноз, невизначеність, ризик.

Annotation. The specific of prognostication of development of tourist industry is described on a prospect taking into account the factors of risk.

Key words: tourist industry, prognosis, vagueness, risk.

Вступ. Нині туризм – одна з найрозвинутіших і найдинамічніших галузей світової економіки. В Україні ця галузь забезпечує значний внесок в економіку країни у вигляді нових робочих місць, збільшення надходжень від зовнішньоекономічної діяльності та поповнення державного бюджету через сплату податків.

У багатьох країнах проводяться дослідження впливу туризму на економіку держави. Установлено, що туристична галузь впливає на національну економіку більше, ніж промисловість. У першу чергу це зумовлено низьким рівнем імпорту й інтенсивним використанням місцевих сировинних ресурсів у цьому секторі економіки.

Туристична галузь – це індустрія з високим рівнем конкуренції. Тому важливо мати достовірні прогнози її розвитку. Розробці методичних основ прогнозування розвитку туристичної індустрії присвячені праці В.Фрезера, Х.Клементя, С.Каспара, Ф.Котлера, Х.Рюттера, Ю.Блохіна, Г.Карпової, Г.Папіряна, В.Сапунової, Ю.Забалдіної та інших учених. Проте сучасні кризові умови спричиняють потребу вдосконалення цих методик.

Постановка завдання. Розглянемо основні сучасні тенденції розвитку туризму у світі. Опишемо особливості розробки прогнозу розвитку туристичної галузі, урахувавши фактори ризику та невизначеності.

Результати. Щорічно у світі відбувається понад 800 млн подорожей, половина з яких – у межах Європи. Близько 60% цих подорожей пов'язано з відпочинком. Частка туризму у світовому експорті товарів і послуг складає коло 13%, у країнах ЄС – 14%. Туристична галузь формує 8% сукупного ВВП країн ЄС, забезпечує майже 11% економічного зростання, у ній зайнято 12% світових трудових ресурсів. Головними тенденціями розвитку туризму у світі є: скорочення тривалості й збільшення кількості ту-

ристичних подорожей, що, зокрема, сформувало попит на туристичні пропозиції, які надають можливість відвідати значну кількість місць за коротший час; активне залучення держав у конкурентну боротьбу за вплив на параметри міжнародного туристичного потоку, у тому числі через реалізацію державних програм; запровадження нормативної бази та фіскальної політики, сприятливої для розбудови туристичної індустрії; створення ефективних механізмів установлення і підтримання рівноваги між збереженням природних й історико-культурних ресурсів та туристичною діяльністю.

За прогнозами Всесвітньої Туристичної Організації (ВТО) у XXI столітті очікується туристичний бум: кількість подорожуючих у світі до 2020 року зросте до 1,6 млрд чоловік за рік, що означає збільшення туристичних прибуттів у 2,4 раза порівняно з 2000 роком. При цьому до 2020 року передбачається збільшення доходів від туризму до 2 000 млрд доларів США. Спрогнозовано найпопулярніші туристичні напрямки до 2020 року (табл. 1) [1]. Лідером за передбачуваною кількістю туристичних прибуттів повинен стати Китай (137,1 млн). Другими за популярністю мають бути США (102,4 млн), далі – Франція (93,3 млн), Іспанія (71,0 млн), Гонконг (59,3 млн). Щоденні витрати туристів, за винятком коштів на авіаперевезення, збільшаться до 5 млрд доларів у день. Очікується бурхливий розвиток виїзного туризму. Найбільшими країнами постачальниками туристичних потоків можуть стати Великобританія, Німеччина, Японія, США, Китай.

Україна у 2001 році за кількістю прибуття іноземних туристів займала 22 місце у світі (5,8 млн осіб, що становить близько 1% від світових туристичних прибуттів). За прогнозними розрахунками ВТО щодо розвитку в'їзного туризму в Україні його чисельність повинна зрости до 15,0 млн осіб до 2020 року.

Розвиток туристичної галузі в будь-якій країні визначається такими факторами, як [2]: політична та соціальна стабільність у країні; національна політика й міжнаціональні відносини; кон'юнктура міжнародного туристичного ринку; ступінь державної підтримки туризму; стан матеріальної бази туризму; інвестиційна привабливість туристичної галузі; розумна цінова політика; інтеграція вітчизняного туризму у світовий туризм; демографічна й соціальна структури населення; безпека туристичних мандрівок; наявність висококваліфікованих кадрів; національні традиції; існування рекреаційних зон; катаклізми природного та техногенного характеру, які важко прогнозовані.

Таблиця 1

Прогноз найпопулярніших туристичних напрямків до 2020 р.

Країна	Кількість туристичних прибуттів, млн	Частка на світовому туристичному ринку, %	Динаміка зростання 2000–2020 рр., %
Китай	137,1	8,6	8,0
США	102,4	6,4	3,5
Франція	93,3	5,8	1,8
Іспанія	71,0	4,4	2,4
Гонконг	59,3	3,7	7,3
Італія	52,9	3,3	2,2
Великобританія	52,8	3,3	3,0
Мексика	48,9	3,1	3,6
Росія	47,1	2,9	6,7
Чеська Республіка	44,0	2,7	4,0
Усього	708,8	44,2	-

Природа туристичної індустрії зумовлює низький рівень надійності прогнозів різних подій у ній, бо все залежить від великої кількості факторів, значна частина яких некерована. При цьому ймовірність загального ризику мультиплікативно залежить від вірогідностей кожного з факторів. Тому при прогнозуванні розвитку туристичної індустрії необхідно застосовувати економіко-математичні методи й моделі.

Тип прогнозу обирають за часом (оперативний, короткотерміновий) та/або за територіальним обсягом: державний, регіональний, місцевий і т. д. Виокремлюють також фактори, які мають вплив на розвиток туризму безпосередньо або ж опосередковано, і визначають силу впливу кожного фактора на параметри прогнозу, ураховуючи ризик та невизначеність процесів. Як відомо, у теорії економічного ризику під невизначеністю розуміють неповноту чи відсутність інформації про умови виконання прогнозу й, найголовніше, про витрати та результати.

При прогнозуванні вибирають відповідні показники, зокрема: інтенсивність, мобільність, чисельність туристичного потоку за видами транспорту, напрямками (в'їзд, виїзд), країнами й регіонами; обсяги обслуговування за видами туризму; обсяги прибутку; рівень рентабельності; чисельність працівників галузі; матеріальна база та ін. Необхідно визначити тенденції зміни та темпи росту цих показників у часі та в просторовому вимірі.

Істотним є встановлення рівня надійності прогнозів й отримання соціально-економічної оцінки їх реалізації, тобто розрахунок економічної, бюджетної, комерційної, соціальної ефективності.

Перспективний прогноз розвитку туристичної галузі пов'язаний із ймовірнісним бізнес-плануванням її показників розвитку й оцінкою її ефективності в умовах невизначеності та ризику. Ці умови зумовлюють специфіку прогнозів [2]. Вона полягає в тому, що розглядаються джерела невизначеностей та методи їх урахування при оцінці ефективності прогнозу. Також визначаються методи оцінки врахування невизначеностей шляхом перевірки стійкості прогнозу (особливо до зміни зовнішніх факторів), формалізацією описання невизначеностей, корегуванням параметрів прогнозу. Вводяться поняття граничних (допустимих) значень вибраних параметрів (показників).

Фактори невизначеності та ризику потрібно враховувати, якщо вони суттєво впливають на ефективність, зокрема на обсяги витрат при реалізації прогнозу. При оцінці прогнозу найсуттєвішими є такі види ризиків та невизначеностей:

- ризик, пов'язаний з нестабільністю економічного законодавства, з поточною економічною ситуацією, умовами інвестування та використання прибутку;
- зовнішньоекономічний ризик (обмеження постачання, торгівлі, закриття границь);
- невизначеність політичної ситуації;
- неповнота чи неточність інформації про динаміку вибраних техніко-економічних показників;
- коливання ринкової кон'юнктури, цін, валютних курсів;
- невизначеність природно-кліматичних умов (наприклад, у зв'язку з глобальним потеплінням ризикованим став гірський зимовий туризм), можливість стихійних лих;
- виробничо-технологічний ризик;
- невизначеність цілей, інтересів і поведінки учасників ринку туристичних послуг;
- неповнота та неточність інформації про фінансовий стан і ділову репутацію партнера (банкрутство, неплатоспроможність).

Організаційно-економічний механізм реалізації проекту прогнозування, пов'язаного з ризиком, повинен включати специфічні елементи, які дозволяють знизити ризик або зменшити пов'язані з ним негативні наслідки. У проектах прогнозування варто передбачати специфічні механізми стабілізації, які б забезпечили захист інтересів учас-

ників ринку при несприятливих змінах умов реалізації прогнозу. В одному випадку можна знизити ступінь самого ризику (за рахунок додаткових витрат на створення фінансових резервів і запасів, удосконалення технологій, страхування ризиків), а в іншому – ризик розподіляється між учасниками ринку (індексація цін, надання гарантій, спеціальні форми страхування, система взаємних санкцій). Усі такі витрати необхідно обов'язково враховувати при визначенні ефективності проекту прогнозу.

Велика кількість ризиків та невизначеностей “закладена” при реалізації інвестиційних проектів у туризмі, які є визначальними при прогнозуванні його розвитку.

З існуючих математичних моделей прогнозування розвитку туризму актуально застосовувати ті, що враховують існування кризових явищ. До таких належать і моделі, розроблені професором Ю.І.Блохіним [3]. Його концепція соціально-економічного розвитку туризму у великому місті або регіоні базується на принципі порівняння витрат та отриманих доходів. Аналітично вона виражається таким чином:

$$\Sigma S = \{ (D1 + (1 - k) * D2) - R \}, \quad (1)$$

де ΣS – сумарний прибуток від туристичної діяльності в місті або регіоні;

$D1$ – доходи від в'їзного туризму;

$D2$ – доходи від виїзного туризму;

R – витрати міста чи регіону на розвиток туристичної діяльності;

k – коефіцієнт передачі.

Проте ця модель не враховує економічних, соціальних, демографічних, екологічних та інших факторів. Адже на розвиток туризму у світі впливають науково-технічний прогрес, демографічні зміни, підвищення якості життя населення, збільшення тривалості вільного часу, відпусток, економічна й політична стабільність і ряд інших чинників.

Наприклад [1], демографічна структура населення України й аналіз вікових груп, які найбільше подорожують, підтверджують, що у нашій країні найактивніша частина населення від 30 до 40 років, на відміну від економічно розвинених країн, де в міжнародному туризмі більше задіяні люди старшої вікової групи (55–60 років).

Одним із найважливіших чинників, що впливає на розвиток як внутрішнього, так і міжнародного туризму, є добробут населення. Існує чіткий зв'язок між тенденцією розвитку туризму, загальним економічним розвитком і особистими доходами громадян. Туристичний ринок дуже відчутний до змін в економіці. За стабільних цін зростання особистого споживання на 2,5% збільшує витрати на туризм на 4%, а зростання особистого споживання на 5% – на 10%. Зокрема, досліджено, що зростання доходів громадян України приведе до інтенсивнішої туристичної діяльності, у тому числі, до збільшення кількості споживачів з високими доходами.

Модель (1) також не поширюється на внутрішній туризм. Проте її можна успішно використовувати при науково обґрунтованому прогнозуванні туризму.

Перспективи розвитку туристичного сектора економіки суттєво залежать від економічних принципів і методів державного регулювання цієї галузі, яке повинно поєднуватися з розвитком маркетингових досліджень ринку туристичних послуг і формуванням сучасної стратегії просування регіональних туристичних продуктів.

Висновки. Навіть в умовах економічної кризи у світовій індустрії туризму зберігалися позитивні тенденції. Нині з'являються нові потужні туристичні ринки, нові успішні гравці. В аналітичному прогнозі ВТО розвитку світового туризму визначені найпопулярніші види туризму до 2020 року: пригодницький, круїзний, екологічний, культурно-пізнавальний, тематичний, екстремальний. У світовій практиці туризм має суттєвий вплив на забезпечення розвитку соціально-економічних процесів у країні та є важливим елементом її загальної стратегії. Тому економічний і соціальний прогноз розвитку туристичної галузі – це частина прогнозу розвитку економіки та соціальної сфери країни. Він потребує врахування своїх особливостей у сучасних умовах. І надалі

основні напрями розвитку туризму визначатимуться факторами соціального, економічного, політичного й екологічного характеру. При цьому поглиблюються процеси невизначеності та існування факторів ризику.

1. Киф'як В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В. Ф. Киф'як. – Чернівці: Книги–ХХІ, 2003. – 300 с.
2. Гуляев В. Г. Туризм: экономика и социальное развитие / В. Г. Гуляев. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 304 с.
3. Блохин Ю. И. Концепция социально-экономической модели развития туризма в крупном туристическом центре или регионе / Ю. И. Блохин // Туристические фирмы: сб. научн. тр. – С. Пб. : Олбис, 1998. – Вып. 17.

Рецензенти:

Великочий В.С. – доктор історичних наук, професор, директор Інституту туризму Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника;

Мендела І.Я. – кандидат економічних наук, доцент кафедри готельно-ресторанної справи Інституту туризму Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.

УДК 519.86
ББК 65.011.12

Синиця С.М.

**ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ
ЯК ОСНОВА УХВАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ РІШЕНЬ У ТОРГІВЛІ**

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
Міністерство освіти і науки, молоді та
спорту України,
кафедра менеджменту і маркетингу,
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 82,
тел.: 59644
e-mail: Svetlana_sunuzja@mail.ru

Анотація. У статті показано застосування моделей при ухваленні організаційних рішень для торговельних підприємств, які дають змогу отримувати адекватні результати й формувати висновки стосовно прийняття цих рішень.

Ключові слова: модель, моделювання, фінансова діяльність, торгівля.

Annotation. Using of the models within approval organizational decisions for the trading firms has been presented in the article, its gives ability to get adequate results and to form the results as for the above mentioned decisions.

Key words: model, modeling, financial activity, trade.

Вступ. Моделювання є одним з основних методів дослідження складних систем і способом теоретичного аналізу та практичної дії, спрямованих на розробку й використання моделей.

Система моделей фінансової діяльності торговельного підприємства повинна враховувати його типові особливості, а саме: рівень доходів і асортимент товарів торгового підприємства, що реалізуються, знаходиться в певній залежності від характеру попиту, особливостей соціально-економічного складу обслуговуваного населення. В умовах нестабільності підприємства торгівлі незалежно від розміру достатньо автономні від зовнішніх збурень. Оскільки торговельні підприємства максимально наближені